

ADRODDIAD EFFAITH YR WYDDFA DDI-BLASTIG

(2022-2024)

ADRODDIAD EFFAITH YR WYDDFA DDI-BLASTIG (2022-2024)

CRYNODEB GWEITHREDOL

Roedd Yr Wyddfa Ddi-Blastig yn brosiect peilot dwy flynedd (Hydref 2022 – Hydref 2024) dan arweiniad Awdurdod Parc Cenedlaethol Eryri i fynd i'r afael â'r broblem sbwriel barhaus ar Yr Wyddfa, un o gyrchfannau mwyaf poblogaidd Cymru. Ein nod uchelgeisiol oedd gwneud Yr Wyddfa y mynydd cyntaf yn y byd i gyflawni statws “di-blastig” trwy ddileu sbwriel plastig untro a llygredd. Yn ystod y prosiect, lansiwyd cyfres o **ymgyrchoedd a mentrau treial** yn targedu ymwelwyr, busnesau lleol, pobl ifanc, a'r gymuned ehangach. Buom hefyd yn gweithio ar newidiadau polisi a gwelliannau seilwaith gyda'r nod o leihau plastigau untro wrth y ffynhonnell.

Yn ystod y cynllun peilot, **fe wnaethom ymgysylltu â channoedd o fyfyrwyr a gwirfoddolwyr lleol**, archwilio dwsinau o fusnesau, a chyflwyno ymgyrchoedd cyfathrebu creadigol a ddenodd sylw cenedlaethol. Roedd ymdrechion nodedig yn cynnwys cynllun achredu Busnesau Di-blastig, cael gwared ar finiau o feysydd

parcio allweddol i annog ethos “pacio'r bin”, gosod gorsafoedd ail-lenwi dŵr o amgylch y mynydd, heriau arloesi dan arweiniad pobl ifanc, ac ymgyrchoedd ymwybyddiaeth firaol fel y “Bananacam” ac ymgyrch atal sbwriel wedi'i hysbrydoli gan ffantasi. Fe wnaethom gydweithio'n agos â Phrifysgol Bangor i gymhwyso gwyddor ymddygiad (gan gynnwys fframwaith COM-B) mewn ymyriadau, gan arwain at ostyngiad mesuradwy mewn sbwriel ar hyd llwybrau cerdded treial.

Erbyn diwedd y prosiect, **nid oedd Yr Wyddfa yn “ddi-blastig” eto**, gan fod tua 1.5 tonnall o sbwriel yn dal i gael ei gasglu ar y mynydd yn 2025. Fodd bynnag, gwnaed **cynnydd sylweddol**: tyfodd ymwybyddiaeth y cyhoedd o'r mater hwn ac fe sefydlwyd rhwydwaith o fusnesau brwdfrydig a hyrwyddwyr ifanc yn eirioli dros fod yn “Ddi-blastig”, a dangoswyd strategaethau effeithiol i newid ymddygiad ymwelwyr. Bydd y mewnwelediadau a gafwyd - o'r hyn a weithiodd yn dda i'r heriau a wynebwyd gennym - yn llywio ein camau nesaf. Rydym wedi ymrwymo i adeiladu ar y sylfaen hon, parhau â rhaglenni llwyddiannus, a chynyddu ein hymdrechion i amddiffyn Yr Wyddfa rhag llygredd microblastig pellach.

(Mae'r holl ddata ac ystadegau yn yr adroddiad hwn o brosiect peilot Yr Wyddfa Ddi-Blastig 2022-2024.)

TABL CYNNWYS

4

CYFLWYNIAD A CHYD-DESTUN

5

EGWYDDORION Y PROSIECT

Cynnal a Pharchu Ein Hamgylchedd

Cymunedau Cynaliadwy

Cenedlaethau'r Dyfodol

6

MENTRAU YMGYSYLLTU Â BUSNESAU

Cynllun Busnes Yr Wyddfa Ddi-blastig

Arwain drwy Esiampl (Camau Gweithredu Mewnol APCE)

9

MENTRAU YMCHWIL A NEWID YMDDYGIAD

Cydweithio Academiaidd (Prifysgol Bangor a COM-B)

Peilot Gwaredu Biniau (Newid Ymddygiad Ymwelwyr)

13

YMGYSYLLTU AC ADDYSG IEUENCTID

15

MENTRAU GWIRFODDOL A CHYMUNEDOL

Peilot Sbwriel "Llenwch Fag, Ennillwch Botel"

Digwyddiad Glanhau Mawr Yr Wyddfa

19

YMGYRCHOEDD CYFATHREBU AC YMWHYBYDDIAETH

Ymgyrch Ffantasi Mabinogion

Prosiect Bananacam

Ymgyrch Arolwg COM-B

Ffilm Byr Plastic Peak

24

CANLYNIADAU'R PROSIECT

Statws Di-blastig: Heriau a Gwersi

Cyflawniadau Allweddol

27

CAMAU NESAF

CYFLWYNIAD A CHYD-DESTUN

Mae'r Wyddfa yn denu tua **600,000 o gerddwyr bob blwyddyn** (ynghyd â thua **120,000** sy'n mynd ar y rheilffordd i fyni i'r copa). Yn anffodus, mae'r ymweliadau trwm hyn yn dod gyda sbwriel sylweddol: yn 2022 yn unig, casglwyd dros **550 kg o sbwriel gan fenter wirfoddol Caru Eryri** ar Yr Wyddfa. Mae llygredd microplastig yn bryder arbennig – canfu arolwg diweddar fod tua **5%** o ddeunydd wyneb y copa yn cynnwys microplastigion. Gan gyd-nabod maint y broblem, a chyda **82%** o ddefnyddwyr y mynydd yn cefnogi gwaharddiad ar blastigion untro ar y mynydd (*Arolwg Ymwelwyr yr Wyddfa 2024*), fe gychwynnom ar genhadaeth i lei-hau sbwriel plastig yn sylweddol yn yr amgylchedd bregus hwn.

Ym mis Hydref 2022, fe wnaethon ni (Awdurdod Parc Cenedlaethol Eryri) lansio prosiect peilot **Yr Wyddfa Ddi-Blastig** – ymgyrch ddwy flynedd i wneud cyrchfan dwristaidd fwyaf poblogaidd Cymru, a chopa prysuraf Ewrop, yn fynydd “di-blastig” cyntaf y byd. Nod y prosiect oedd dod â'r broblem sbwriel barhaus ar Yr Wyddfa i ben ac atal llygredd microplastig wrth ei ffynhonnell. Fe wnaethon ni ddiffinio Parth *Di-blastig* ym mis Ionawr 2023 yn cwmpasu'r mynydd ei hun a'i bentrefi allweddol (Llanberis, Waunfawr, a Beddgelert), gan ganolbwyntio ein hymdrechion ar yr ardal hon.

O'r cychwyn cyntaf, roedden ni'n deall y byddai llwyddo i gyflawni'r nod o fod y mynydd cwbl ddi-blastig yn hynod heriol. Mabwysiadodd y prosiect ddull “**gweithio tuag ato**” - yn hytrach nag un ateb mawr, cynhaliwyd cyfres o ymgyrchoedd treial ac ymyriadau i ddarganfod beth sy'n gweithio. Roedd y rhain yn amrywio o annog ymddygiad cyfrifol ymwelwyr, i ymgysylltu â chymunedau a busnesau lleol, i wneud newidiadau i'r seilwaith. Mae'r adroddiad hwn yn manylu ar y gwaith a wnaed, y canlyniadau a gyflawnwyd, a'r gwersi a ddysgwyd, wrth i'n peilot ddod i ben ddiwedd mis Hydref 2024.

EGWYDDORION Y PROSIECT

Roedd ein hymdrechion wedi'u hategu gan dair egwyddor allweddol a oedd yn cyd-fynd â nodau cynaliadwyedd lleol a chenedlaethol:

Cynnal a Pharchu Ein Hamgylchedd

Rydym wedi ymrwymo i ddiogelu amgylchedd naturiol ac adeiledig Eryri. Mae hyn yn golygu cydbwysu'r economi ymwelwyr â gwarchodaeth ein tirweddau (fel yr amlygwyd yng Nghynllun Economi Ymwelwyr Cynaliadwy Eryri, Gwynedd a Chonwy). Trwy gyfrwng Yr Wyddfa Ddi-blastig, fe geisïom feithrin ymdeimlad cryfach o gyfrifoldeb ymhlith trigolion ac ymwelwyr am ofalu am amgylchedd Yr Wyddfa. Mesurwyd pob gweithred yn erbyn y safon o barchu natur a lleihau effaith ddynol.

Cymunedau Cynaliadwy

Mae Yr Wyddfa Ddi-blastig yn annog symudiad lleol tuag at economi ymwelwyr gylchol, di-wastraff, gan adleisio strategaeth **Tu Hwnt i Ailgylchu** Llywodraeth Cymru. Nod ein mentrau prosiect oedd hybu'r economi leol (e.e. cefnogi busnesau gwyrdd) tra ar yr un pryd yn lleihau'r ôl troed carbon lleol a'r ddibyniaeth ar gynhyrchion untro. Mae hyn yn cyd-fynd â thargedau Carbon Sero Net Awdurdod y Parc Cenedlaethol ei hun. Yn ymarferol, roedd yr egwyddor hon yn golygu gweithio'n agos gyda rhanddeiliaid cymunedol i leihau gwastraff, ailddefnyddio deunyddiau, a hyrwyddo cynaliadwyedd ar lefel leol.

Cenedlaethau'r Dyfodol

Mae ein prosiect yn rhoi llais i bobl ifanc ar faterion a fydd yn llunio eu dyfodol. Rydym yn cefnogi pobl ifanc i gymryd camau gweithredu ar sbwriel a newid hinsawdd, yn unol â galwad Maniffesto leuenctid EUROPARC i gynnwys cenedlaethau iau mewn stiwardiaeth parciau. Roedd Yr Wyddfa Ddi-Blastig yn cynnwys cydrannau addysgol i addysgu pwysigrwydd gofalu am y Parc Cenedlaethol, a chreu cyfleoedd i bobl ifanc arwain ac arloesi. Drwy gyfuno ieuchyd, lles, a gweithredu amgylcheddol, ein nod oedd gwella lles pobl ifanc ac adeiladu etifeddiaeth o warcheidwaid angerddol a gwybodus yn nyfodol Yr Wyddfa.

CYNLLUN BUSNES YR WYDDFA DDI-BLASTIG

Elfen ganolog o'r prosiect oedd **Cynllun Gwobr Busnes Yr Wyddfa Ddi-Blastig**, a oedd yn cydnabod ac yn cefnogi busnesau sy'n ymrwymo i leihau plastigau untro yn eu gweithrediadau. Canolbwyntiwyd yn y lle cyntaf ar sefydliadau bwyd a diod lleol, darparwyr llety, a busnesau gweithgareddau awyr agored, y mae llawer ohonynt yn siopau "stop olaf" sy'n cyflenwi ymwelwyr cyn iddynt fynd i fyny'r mynydd. Mae'r busnesau hyn yn gynghreiriaid allweddol, gan y gallant ddylanwadu ar nifer fawr o ymwelwyr trwy gynnig dewisiadau amgen di-blastig a lledaenu'r neges "peidiwch â gadael ôl".

Dros gyfnod y prosiect, fe wnaethom **archwilio 44 o fusnesau lleol** yn erbyn fframwaith cynaliadwyedd cynhwysfawr. Gan ddefnyddio rhestr wirio archwilio o dros 60 o gwestiynau, fe wnaethom adolygu cynhyrchion a werthwyd, deunydd pacio a ddefnyddiwyd, arferion rheoli gwastraff, ymgysylltu â chwsmeriaid, a gweithrediadau cyffredinol. Arweiniodd pob ymweliad busnes at gynllun gweithredu a sgôr achredu ar un o dair lefel: **Llydaw (Efydd)**, **Glaslyn (Arian)**, neu **Copa (Aur)**. Gosododd y system sgorio hon (a enwir ar ôl llynnoedd a chopau'r Wyddfa) darged sylfaenol a gwella ar gyfer pob busnes. Cytunwyd ar nodau gwella parhaus gyda pherchnogion/rheolwyr a gwnaethom ddilyniant i annog cynnydd.

Fe wnaethon ni ddiweddarau'r fframwaith archwilio yn unol â deddfwriaeth newydd yn 2024 ac arferion gorau sy'n esblygu mewn cynaliadwyedd. Erbyn 2025, fe wnaethon ni hyd yn oed gyflwyno opsiwn hunanasesu i symleiddio

ail-achredu ar gyfer busnesau sy'n diweddarau eu statws. Nid oedd y cynllun yn ymwneud â gwobrau untro - roedd yn ymwneud â meithrin ymrwymiad parhaus. Cofleidiodd busnesau adnoddau a ddarparwyd gennym, fel mapiau gorsafoedd Ail-lenwi rhanbarthol ac infograffeg **"Antur Ddi-Blastig"** i addysgu cwsmeriaid. Cafodd sawl menter bartner (e.e. rhaglen ddi-blastig Surfers Against Sewage, canllawiau Cadwch Gymru'n Daclus, Refill Wales) eu gwehyddu i'n fframwaith i ehangu effaith y tu hwnt i'n rhestr wirio ein hunain.

ARWAIN DRWY ESIAMPL (CAMAU GWEITHREDU MEWNOL APCE)

Roedden ni'n gwybod ei bod hi'n bwysig **arwain trwy esiampl** a mynd i'r afael â'n gweithrediadau ein hunain. Yn gynnar yn y prosiect, fe wnaethon ni archwilio'r holl gynhyrchion a werthwyd yng Nghanolffannau Croeso'r Parc Cenedlaethol a'r deunydd pacio a ddefnyddir gan ein cyflenwyr. Erbyn diwedd 2022, roedd gan yr Awdurdod dros **2,000** o unedau cadw stoc gan dros 70 o gyflenwyr ar draws tair canolfan ymwelwyr. Roedd llawer o gyflenwyr eisoes wedi dechrau gwaredu â'u deunydd pacio plastig untro, ond nododd ein harchwiliad feysydd problemus a oedd yn dal i fodoli a'n helpu i wthio am welliannau. Erbyn mis Rhagfyr 2022, fe wnaethon ni gwblhau archwiliad stoc llawn ac anfon holiadur hunanasesu cynaliadwyedd at bob cyflenwr i annog arferion pecynnu gwell.

Aeth ein safleoedd ein hunain ati hefyd i gael achrediad Di-blastig drwy'r un fframwaith busnes a ddefnyddiwyd gennym yn allanol. Enillodd y caffi ym Mhlas Tan y Bwlch a'r caffi yn Yr Ysgwrn statws **Llydaw (Efydd)**, gydag ymrwymïadau i gyrraedd lefelau Glaslyn a Copa yn y drefn honno drwy leihau plastigau untro ymhellach.

Yn 2024, fe wnaethom ffurfioli ein hymrwymiad drwy weithredu **Polisi Plastigau Untro** ar gyfer Awdurdod Parc Cenedlaethol Eryri. Mae'r polisi mewnol hwn yn nodi hierarchaeth glir ar gyfer lleihau ac yn y pen draw dileu plastigau untro yn ein caffael a'n gweithgareddau. Mae hefyd yn rhoi canllawiau i staff ar ddod o hyd i ddewisiadau amgen cynaliadwy.

Mae'r Polisi Plastigau Untro newydd a'r broses archwilio fewnol wedi gosod sylfaen ar gyfer gwelliant parhaus. Mae ein rheolwyr yn cytuno, a bydd yr arferion rydyn ni wedi'u rhoi ar waith yn parhau i gael eu monitro a'u datblygu. Yn fyr, rydyn ni wedi ymgorffori'r ethos di-blastig yng ngweithrediadau dyddiol yr Awdurdod.

MENTRAU YMCHWIL A NEWID YMDDYGIAD

Roedd deall *pam* mae pobl yn taflu sbwriel a sut i annog ymddygiad gwell yn rhan hanfodol o'r prosiect. I'r perwyl hwnnw, fe wnaethon ni gydweithio ag arbenigwyr academiaidd a rhoi cynnig ar ymyriadau arloesol ar y mynydd.

Cydweithio Academiaidd (Prifysgol Bangor a Fframwaith COM-B)

Bu ein partneriaeth â **Phrifysgol Bangor** yn amhrisiadwy ar gyfer chwistrellu gwyddor ymddygiad i'n hymgyrchoedd. Buom yn gweithio gyda'r Athro John Parkinson a'i dîm i gymhwyso **fframwaith COM-B** - model newid ymddygiad sy'n canolbwyntio ar *Allu*, *Cyfle*, a *Chymhelliant* fel gydwyr ymddygiad. Gan ddefnyddio'r fframwaith hwn, fe wnaethom gynllunio ymyriadau a oedd yn mynd i'r afael ag achosion sylfaenol sbwriel. Er enghraifft, os nad oes gan bobl y *gallu* (gwybodaeth neu offer) i gario eu gwastraff, neu'r *cyfle* (fel bin neu fag cyfleus) i'w waredu'n iawn, neu'r *cymhelliant* i wneud hynny, mae angen mynd i'r afael â phob un o'r ffactorau hyn.

Yn 2023 a 2024, fe wnaeth myfyrwyr MSc Seicoleg o Brifysgol Bangor ein helpu i gynnal **arbrolfion ymddygiadol** ar ddau lwybr poblogaidd (Llwybr Watkin a Llwybr Llanberis). Ymgysylltodd ymchwilyr myfyrwyr hyfforddedig â cherddwyr wyneb yn wyneb gan ddefnyddio sgript wedi'i baratoi wedi'i seilio ar dechnegau seicolegol (fel cyfweliadau ysgogol). Roedden ni eisiau gweld a fyddai sgwrs gyfeillgar ar ddechrau taith gerdded - yn ymdrin â pharatoadau, cyfrifoldeb personol, ac effaith sbwriel - yn arwain at lai o sbwriel.

Roedd y canlyniadau'n galonogol. Ar Llwybr Watkin, gwelodd ein treial **ostyngiad o 60%+** yn nifer yr eitemau sbwriel a welwyd yn ystod y cyfnod arbrolfol. Casglom hefyd **149 o** "addewidion di-blastig" wedi'u llofnodi gan gerddwyr fel rhan o'r ymgysylltiad hwn. Yn nodedig, nid oedd y tywydd na glendid cychwynnol y Llwybr yn ymddangos fel petai'n effeithio ar faint o sbwriel a ollyngwyd - sy'n golygu hyd yn oed ar ddiwrnod blêr neu lawog, roedd ein hymyrraeth yn dal i wneud gwahaniaeth. Canfuwyd sbwriel yn bennaf mewn mannau lle mae pobl yn tueddu i aros (mannau gorffwys neu olygfannau poblogaidd), gan danlinellu bod angen sylw arbennig ar ardaloedd gweithgaredd dynol.

Myfyriodd yr **Athro John Parkinson**, a wasanaethodd fel cynghorydd Gwyddor Ymddygiad i'r prosiect, ar y canfyddiadau hyn:

Nododd yr Athro John Parkinson (Prifysgol Bangor): “Mae pobl yn taflu sbwriel am amrywiaeth o resymau ac nid dim ond oherwydd nad oes ots ganddyn nhw (COM-B). Enghraifft dda yw'r Cyfle o beidio â chael bin i roi sbwriel ynddo a'r (*Gallu*) o beidio â chynllunio ymlaen llaw i ddod â bag i fynd â sbwriel i ffwrdd.

Mae pobl yn cael eu cymell i amddiffyn y Parc (codi sbwriel pobl eraill) ac felly dylai hyn fod yn nod allweddol. Mewn geiriau eraill, gwelir fel cyfle i hyrwyddo dinasyddiaeth gymunedol mewn ffordd gadarnhaol ac adeiladol, yn hytrach na chanolbwyntio ar geisio cosbi troseddwy.

Wedi dweud hynny, mae problemau clir ar gyrion hyn fel gwersylla anghyfreithlon/ar hap (eleni, unwaith eto, mae gwersyllwyr wedi bod ar lannau Padarn yn rheolaidd, yn gadael sbwriel ac ati) yn ogystal â faniau gwersylla dros nos (sydd unwaith eto'n cael effaith negyddol ar bawb arall, ymddygiad gwrthgymdeithasol a sbwriel). Ar hyn o bryd, nid oes unrhyw ganlyniad negyddol canfyddedig i bobl sy'n gwneud hyn, ac felly mae'r norm ymddygiadol yn tyfu bod y rhain yn ymddygiadau derbyniol yn y Parc Cenedlaethol.

Mae cael gwared ar finiau yn ffordd dda o gefnogi cyfrifoldeb personol, ond mae angen ei gysylltu ag ymgyrchoedd i esbonio **pam a sut** y dylai pobl ymddwyn.

Casgliad cyffredinol yw bod angen i ni ddeall *pam* mae pobl yn ymddwyn mewn ffordd benodol (e.e. gan ddefnyddio COM-B) er mwyn dylunio ateb wedyn. A dylem fod yn hyrwyddo'r ymddygiadau da bob amser. Mae newid ymddygiad sy'n pwysleisio'r ymddygiad targed cadarnhaol yn tueddu i fod yn llawer mwy effeithiol na cheisio lleihau ymddygiad drwg (er y gall cael cosb/canlyniadau gweladwy am ymddygiad drwg fod yn ataliadau defnyddiol, cyn belled â'ch bod yn cyfleu'r *pam yn glir* ac yn tynnu sylw at yr ymddygiadau da i anelu atynt).

Mae gwaith APCE-Prifysgol Bangor yn dangos gwerth cydweithio â'r byd academiaidd, yn ogystal â phwysigrwydd defnyddio sylfaen dystiolaeth i wneud penderfyniadau (yn hytrach na dibynnu ar farn 'ddoeth' pobl yn unig).

Cynhaliodd Prifysgol Bangor fodel i brofi arwyddocâd yr ymyriadau newid ymddygiad wyneb yn wyneb ar lwybrau Watkin a Llanberis yn 2023 a 2024. Daeth y dadansoddiad i ben yn ystadegol arwyddocaol ($p = 0.033$), sy'n golygu bod gan yr ymyrraeth effaith wirioneddol ar leihau sbwriel ar y ddau lwybr. Os byddwch chi'n profi pob llwybr ar wahân, mae'r ddau yn annibynnol arwyddocaol:

- Llwybr Watkin: $p = 0.00036$
- Llwybr Llanberis: $p = 0.03142$

Fel y gallwch weld, roedd yr effaith ar lwybr Watkin yn fwy nag ar lwybr Llanberis. Y ddau reswm tebygol am hyn yw (1) bod yr ymchwilyr wedi gallu siarad â chyfran fwy o gerddwyr ar lwybr Watkin, a (2) bod demograffig llai ymgysylltiedig a phrofiadol o ddefnyddwyr mynydd ar lwybr Llanberis.

O ganlyniad uniongyrchol i'r cydweithrediad hwn, fe wnaethom ymgorffori **fframwaith cyfathrebu ymddygiadol newydd** yn ein llawlyfr Wardeiniaid Gwirfoddol (a'i rannu â grwpiau eraill sydd â diddordeb). Mae'r fframwaith hwn, yn seiliedig ar yr hyn a ddysgom, yn tywys ein staff a'n gwirfoddwyr ar sut i siarad ag ymwelwyr am sbwriel mewn ffordd gadarnhaol ac effeithiol. Mae'n newid parhaol a fydd yn parhau i ddylanwadu ar ryngweithiadau ymwelwyr ar Yr Wyddfa.

Rydym yn bwriadu hyfforddi mwy o'n timau yn y fethodoleg COM-B fel y gall negeseuon ac ymgyrchoedd sy'n wynebu'r cyhoedd yn y dyfodol fod hyd yn oed yn fwy targedig a seiliedig ar dystiolaeth. Mae rôl yr Athro John Parkinson wedi'i ffurfioli i swydd wirfoddol “Ymgynghorydd Gwyddor Ymddygiad” i barhau i'n cynghori. Mae eisoes wedi ein helpu i gysylltu ag adran Seicoleg Chwaraeon Prifysgol Bangor i archwilio ymchwil newydd a phrosiectau peilot sy'n mynd i'r afael â sbwriel ac ymddygiad hamdden awyr agored.

PEILOL GWAREDU BINIAU (NEWID YMDYGIAD YMWELWYR)

Er mwyn annog cyfrifoldeb personol am sbwriel, penderfynon ni arbrofi gyda chael gwared ar finiau sbwriel mewn lleoliadau strategol. Mewn theori, os yw ymwelwyr yn gwybod nad oes biniau, rhaid iddynt fod yn barod i gario eu gwastraff – ond dim ond os ydynt yn deall pam mae biniau'n cael eu cael gwared ac yn cael eu cymell i wneud y peth iawn y mae hyn yn gweithio.

Ar ddechrau 2023, fe wnaethon ni gael gwared ar y biniau o dri maes parcio poblogaidd wrth droed Yr Wyddfa (Nant Peris, Cwellyn, a Rhyd Ddu). Yn aml, roedd gan y safleoedd hyn finiau gorlif neu roeddent yn cael eu camddefnyddio ar gyfer dympio gwastraff cartref, gan greu baich ychwanegol ar ein staff ac roeddynt yn hyll i edrych arynt yn y dirwedd. Cyn cymryd y cam hwn, fe wnaethon ni weithio gyda Phrifysgol Bangor i ddylunio arwyddion addysgiadol yn seiliedig ar fewnwelediadau COM-B, seicoleg esblygiadol a gamification – arwyddion a oedd yn egluro'r "pam" (amddiffyn y mynydd) a'r "sut" (gofyn i bobl fynd â'u sbwriel adref) mewn ffordd gadarnhaol.

Fe wnaethom ati i fonitro'r **cynlluniau peilot hyn o gael gwared ar finiau** yn agos. Helpodd ymchwilwyr Prifysgol Bangor i ddadansoddi'r canlyniadau, gan gymharu ardaloedd gyda'n harwyddion newydd ni ag ardaloedd heb arwyddion. Roedd y canlyniadau cychwynnol yn amrywio: mewn mannau lle nad oedd arwyddion esboniadol yn bresennol, cynyddodd sbwriel mewn gwirionedd (sy'n dangos bod rhai pobl wedi'u synnu neu wedi gwrthsefyll y newid). Fodd bynnag, mewn ardaloedd gyda'r arwyddion a oedd wedi'u llywio gan COM-B, ni waethygodd sbwriel yn sylweddol, ac yn bwysig iawn, **gostyngodd y cwynion i ddim byd bron iawn** o fewn wythnosau. Gwelsom hefyd bod achosion o dipio anghyfreithlon a gorlif sbwriel a oedd wedi plagio'r meysydd parcio hyn yn flaenorol wedi dod i ben yn syth bin. Mae hyn yn awgrymu, er y gall cael gwared ar finiau fod yn effeithiol, fod yn rhaid ei ategu gan gyfathrebu cryf i osod normau newydd.

Aethom ati i gynnal arolwg ymhlith yr ymwelwyr ynghylch eu hagweddau at y sefyllfa gyda biniau. Dim ond tua **10%** o ddefnyddwyr y mynyddoedd a ddywedodd fod diffyg biniau yn her fawr iddynt wrth gymryd cyfrifoldeb am eu sbwriel. Mewn gwirionedd, dywedodd dros **69%** o ddefnyddwyr wrthym **nad oed-dent yn cael unrhyw anhawster rheoli eu sbwriel eu hunain**, ac roedd mwy na hanner (**54%**) eisoes yn ymwybodol mai dim ond yng ngorsaf y copa a'r prif feysydd parcio y darp-erir biniau. Mae'r ffigurau hyn yn galonogol - maent yn dangos y gall y rhan fwyaf o ymwelwyr addasu i ddull cario sbwriel ymaith mewn pecynnau, yn enwedig os ydynt yn cyrraedd wedi paratoi yn barod.

Hyd yn hyn, mae'r arbrawf cael gwared ar finiau wedi cael ei ystyried yn llwyddiant yn anecdotaidd. Drwy gydol 2024 a 2025, ni welsom gynnydd mewn sbwriel yn yr ardal- loedd hynny lle nad oes biniau, ac ni ddig- wyddodd digwyddiadau sbwriel difrifol yno eto, sy'n dangos y gallai norm newydd fod yn dechrau dod i rym. Y cam nesaf a ragwelwn yw ceisio cael gwared ar fin o ardal risg uwch, lle mae'r llif traffig o bobl yn fwy, er mwyn profi terfynau'r dull hwn o ddifri. Byddwn yn parhau i ddefnyddio negeseuon gofalus a monitro unrhyw beilot o'r fath yn agos. Yn y tymor hir, gallai lleihau seilwaith biniau (a'r costau gwasanaethu sylweddol sy'n dod gyda hynny) ein galluogi i ailgyfeirio adnoddau i fesurau ataliol eraill, ar yr amod bod ymwel- wyr yn parhau i gydweithredu ac yn wybodus.

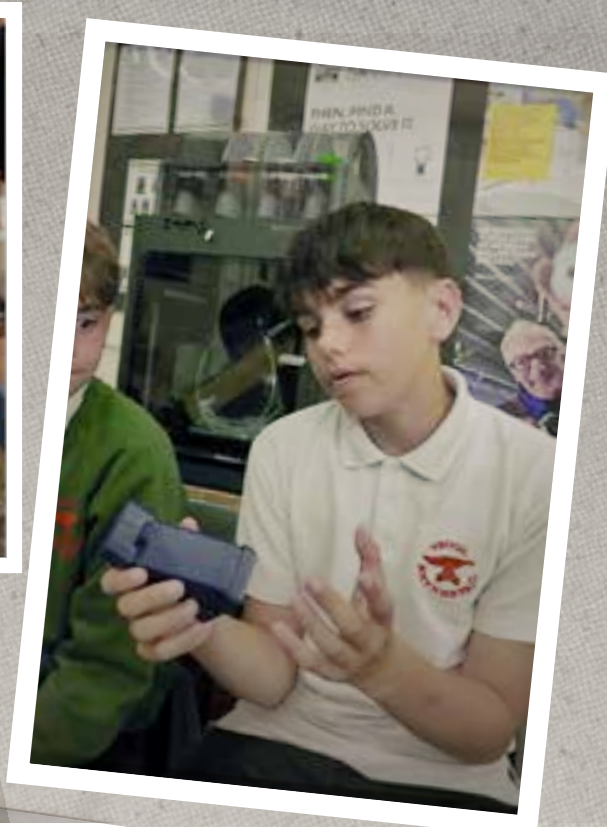

YMGYSYLLTU AC ADDYSG IEUENCTID

Roedd ymgysylltu pobl ifanc yn ganolog i Yr Wyddfa Ddi-Blastig – wedi'r cyfan, eu heiddo nhw yw'r mynydd a'i ddyfodol. Roedden ni eisiau addysgu a grymuso pobl ifanc i fod yn hyrwyddwyr amgylcheddol.

Yn ystod y prosiect, cyflwynodd ein swyddogion gyflwyniadau a gweithdai mewn **13 o ysgolion uwchradd a 21 o ysgolion cynradd** ledled Gogledd Cymru. Drwy wasanaethau ysgol a sesiynau ys-
tafell ddosbarth, cyflwynwyd myfyrwyr i fenter Yr Wyddfa Ddi-Blastig, problem llygredd sbwriel, a ffyrdd y gallant helpu. Nid yn unig y cododd yr ymdrechion allgymorth hyn ymwybyddiaeth ymhlith cannoedd o ddisgyblion, ond fe wnaethant hefyd feithrin cysylltiadau agosach rhwng ysgolion lleol a'r Parc Cenedlaethol.

Ein prif ddigwyddiad ieuenctid oedd **COPA1**, yr uwchgynhadledd amgylcheddol ieuenctid gyntaf ar Yr Wyddfa, a gynhaliwyd ym mis Medi 2024. Fe wnaethon ni gynllunio COPA1 fel platfform proffil uchel i bobl ifanc (12–18 oed) leisio eu syniadau a dod yn rhanddeiliaid yn nyfodol y mynydd. Drwy bartneru â *Chadwch Gymru'n Daclus*, fe geisïom ysbrydoli "llysgenhadon hinsawdd yfory" trwy gymysgedd o gystadleuaeth, arloesedd a phrofiad awyr agored.

Gwahoddwyd pobl ifanc i gyflwyno fideos byr yn mynd i'r afael â phroblemau ac atebion yn ymwneud â sbwriel, cyfathrebu, polisi, neu arloesedd ar Yr Wyddfa. Darparodd ein tîm adnoddau addysgol wedi'u halinio â'r cwricwlwm cenedlaethol i helpu i arwain eu meddwl, ac aethom ar daith o amgylch ysgolion i hyrwyddo'r gystadleuaeth. Roedd yr ymateb yn wych: erbyn y dyddiad cau ym mis Mai 2024, roedd dros **200 o fyfyrwyr** o 8 ysgol uwchradd wahanol wedi anfon **79 o** syniadau fideo creadigol.

Ar ddiwrnod COPA1, daeth y tîmau a gyrhaeddodd y rhestr fer (y cynigion gorau o bob categori) ynghyd ar Yr Wyddfa ar gyfer cyfres o weithdai "deori" a sesiwn cyflwyno syniadau byw. Roedd yr egni a'r creadigrwydd yn amlwg. Yn y pen draw, dewiswyd enillwyr ym mhob categori, a **derbyniodd pob tîm buddugol grant datblygu o £1,500** i droi eu syniad yn realiti. Roedd y syniadau buddugol yn drawiadol, er enghraifft: dyfeisiodd un tîm declyn wedi'i argraffu 3D sy'n cysylltu â'ch gwregys ar gyfer cario bagiau sbwriel, lluniodd un arall osodiad celf amlgyfrwng mawr i godi ymwybyddiaeth, a chynigiodd trydydd gymhelliant raffl wobrau i gasglwyr sbwriel gwirfoddol.

Cipiodd Tim Wort, Rheolwr Addysg yn Cadwch Gymru'n Daclus, ysbryd y digwyddiad pan ddywedodd:

"Mae mynd i'r afael â llygredd plastig yn galw am arloesedd a safbwyntiau ffres. Dyna pam rydyn ni'n gyffrous i gefnogi COPA1, menter effeithiol sy'n grymuso meddyliau ifanc gyda her arloesol. Mae'n gwasanathu fel man cychwyn ar gyfer gweithredu, perchnogaeth ac atebion a all wneud gwahaniaeth gwirioneddol."

Profodd COPA1 i fod yn ffordd effeithiol nid yn unig o gynhyrchu syniadau ffres, ond hefyd i gael pobl ifanc i fuddsoddi'n bersonol mewn diogelu'r Wyddfa. Nid oedd llawer o'r cyfranogwyr erioed wedi bod yn rhan o rywbeth fel hyn; drwy gyflwyno eu syniadau a dringo'r mynydd, fe wnaethant greu cysylltiad personol â'r lle a'r mater. Cryfhodd y digwyddiad hefyd ein perthnasoedd ag ysgolion a dangos gwerth ymgysylltu amgylcheddol sy'n canolbwyntio ar ieuencid.

(Cafodd COPA1 ei ariannu'n hael gan Gronfa Gymunedol y Loteri Genedlaethol a Phrifysgol Bangor, gan dynnu sylw at y gefnogaeth gref i ymgysylltu a'r ieuencid yn ein cymuned.)

MENTRAU GWIRFODDOL A CHYMUNEDOL

Mae ein Wardeiniaid Gwirfoddol a Caru Eryri yn gweithio'n ddiflino am chwe mis o'r flwyddyn, fel gwir geidwaid Yr Wyddfa, gan gasglu sbwriel a data i lywio gwell penderfyniadau yn y Parc. Rydym yn ddiolchgar iawn am eu gwaith caled parhaus.

Chwaraeodd gwirfoddolwyr cymunedol ac ymwelwyr eu hunain ran fawr hefyd ym mhrosiect Yr Wyddfa Ddi-Blastig. Fe wnaethon ni gynnal ymgyrchoedd i annog pobl i helpu'n weithredol gyda chael gwared ar sbwriel ac i daflu goleuni ar raddfa'r broblem.

PEILOT “LLENWCH FAG, ENNILLWCH BOTEL”

Yn ystod yr haf 2024, fe wnaethon ni dreialu rhaglen gymhelliant i droi pawb oedd yn ymweld â'r mynydd yn wirfoddolwr posibl. Gwahoddodd yr ymgyrch **“Llenwch Fag, Enillwch Botel”** gerddwyr ar lwybrau poblogaidd Pyg a Mwynwyr (o Ben-y-Pass) i godi unrhyw sbwriel a ddaethant o hyd iddo yn ystod eu taith gerdded. Yna gallai cerddwyr ddod â'r bag wedi'i lenwi i ganolfan ein warden ar ddiwedd eu taith gerdded, lle byddem yn ei bwyso, yn casglu'r sbwriel i'w waredu'n briodol, ac yn gwobrwyo'r cyfranogwr gyda **photel ddŵr alwminiwm ailddefnyddiadwy am ddim wedi'i** brandio gyda Yr Wyddfa Ddi-Blastig.

Rhedodd y cynllun peilot hwn am 3 mis ar anterth y tymor cerdded. Yn ystod y cyfnod hwnnw, cymerodd **51 o gyfranogwyr** ran a chasglwyd **88 kg** o sbwriel drwy gyfrwng eu hymdrechion. Er y gall y niferoedd hynny ymddangos yn gymedrol o'u cymharu â chyfanswm nifer yr ymwelwyr, cafodd yr ymgyrch effaith ehangach: dangosodd yn weladwy weithredu cadarnhaol gan gyfoedion ar y llwybrau. Yn aml, cafodd cerddwyr a welodd eraill yn cario bag sbwriel eu hysbrydoli i godi ychydig o eitemau eu hunain. Roedd y cymhelliant potel am ddim yn arwydd bach a oedd yn diolch i gyfranogwyr ac wrth gwrs roeddent yn cael teclyn ar gyfer osgoi defnyddio plastig untro (potel y gellir ei hailddefnyddio) yn y dyfodol.

O'r treial hwn, fe ddysgo' ni y gall mentrau strwythuredig ond syml ysgogi is-set o ymwelwyr brwdfrydig. Ni fydd pawb yn gwirfoddoli i godi sbwriel, ond gall y rhai sy'n gwneud hynny helpu i gael gwared â llawer iawn o sbwriel a gosod esiampyl wych. Fe wnaethom gasglu adborth hefyd fod cyfranogwyr wedi mwynhau agwedd “helfa drysor” casglu sbwriel a'r cyfle i wneud cyfraniad amlwg tuag at lesiant y mynydd.

DIGWYDDIADAU GLANHAU MAWR YR WYDDFA

Un o brosiectau mwyaf dramatig y prosiect oedd digwyddiad **Glanhau Mawr Yr Wyddfa** ym mis Medi 2024 – cynhaliwyd gweithgareddau glanhau dwys dros ddau ddiwrnod mewn rhai o ardaloedd mwyaf anghysbell y mynydd a oedd yn llawn sbwriel. Arweiniwyd y digwyddiad hwn gan Gyngor Mynydd Prydain (BMC) mewn cydweithrediad â Trash Free Trails, Plantlife, Cymdeithas Eryri, ac Awdurdod y Parc Cenedlaethol. Targedwyd **Ceunentydd** ar Glogwyn y Garnedd, sef ceunentydd serth ar ochrau'r clogwyn ger y copa sy'n gweithredu fel lle naturiol i sbwriel gasglu wedi iddo gael ei chwythu gan y gwynt.

Nid yn unig y mae'r ceunentydd uchel, garw hyn yn drawiadol yn weledol; maent yn lochesi ecolegol i blanhigion ac infertebratau prin arctig-alpaidd. Maent hefyd yn cael eu defnyddio gan ddringwyr yn ystod y gaeaf. Dros y blynyddoedd, mae sbwriel a daflwyd (neu a gollwyd) o'r copa prysur wedi cronni yn y ceunentydd hyn sydd bron â bod yn anhygyrch. Hyd y gwyddom ni, ni welwyd gweithgareddau glanhau trylwyr yn y ceunentydd uchaf hyn erioed o'r blaen.

Dros ddau ddiwrnod, abseiliodd tîm arbenigol o dechnegwyr mynediad rhaff proffesiynol o gerllaw'r copa i lawr i'r ceunentydd, tra ar yr ail ddiwrnod ymgasglodd tîm o **40 o wirfoddolwyr** tuag at y gwaelod, er mwyn casglu malurion a oedd wedi'u gostwng i lawr. Roedd y canlyniadau'n syfrdanol: tynnwyd cyfanswm o **2,765** o eitemau o wynebau'r creigiau. Ymhlith y rhain, roedd **809** yn gynyddion diod (gyda un brand diod egni penodol, Lucozade, yn cael ei ganfod amlaf). Roedd sbwriel arall yn cynnwys offer cerdded wedi'i daflu, pecynnu bwyd, ac yn bryderus, amrywiol ddeunyddiau adeiladu.

© Claire Maxted/BMC

Cymdeithas Eryri
Snowdonia Society

Plantlife

Denodd y gweithgaredd hwn sylw sylweddol yn y cyfryngau a gwasanaethodd fel galwad i weithredu i holl drigolion a defnyddwyr y mynydd drwy dynnu sylw at y ffaith nad yw hyd yn oed rhannau mwyaf anghysbell ein tirweddau yn ddiogel rhag llygredd plastig. Yn bwysig, roedd diogelwch ac addysg yn hanfodol: cafodd gwirfoddolwyr a dringwyr eu briffio ar sensitifrwydd amgylcheddol yr ardal (er mwyn osgoi tarfu ar y rhywogaethau prin sy'n byw yno) ac ar wyddoniaeth ymddygiad sbwriel (gan gysylltu'n ôl â'n dull COM-B).

Cynhaliwyd Digwyddiad Glanhau Mawr Yr Wyddfa eto yn 2025, gan ehangu ei gwmpas. Y tro hwn, aeth **50 o wirfoddolwyr** i'r afael â sbwriel ym mhowlen uchaf y Glaslyn (ger llwybr poblogaidd Llwybr Pyg) tra dychwelodd tîm mynydda arbenigol i'r Ceunant. Yn yr ail flwyddyn, tynnwyd hyd yn oed mwy o eitemau **4,282** o 'lygredd defnydd untro'. Amcangyfrifir bod 25% o'r eitemau hynny yn gynnwysyddion diod y **gellid bod wedi'u hosgoi'n llwyr pe bai Cynllun Dychwelyd Blaendal (CDB)** ar gyfer poteli ar waith - canfyddiad rydym wedi'i ddefnyddio i eiriol dros newidiadau polisi ehangach.

© Claire Maxted/BMC

FFILM BYR PLASTIG PEAK

I ddathlu a rhannu stori'r ymdrechion cymunedol rhyfeddol hyn (a'n mentrau ieuencid), fe gomisiynwyd ffilm ddogfen fer o'r enw **"Plastic Peak."** Mae'r ffilm 16 munud hon yn dilyn rhai o gyfranogwyr gweithgaredd Glanhau Mawr Yr Wyddfa ac uwchgynhadledd ieuencid COPA1, gan archwilio'r berthynas rhwng pobl a'r mynydd, a dangos sut y gall gweithredu ar y cyd wneud gwahaniaeth. Dangoswyd *Plastic Peak* yng Ngŵyl Mynydda Kendal a gŵyl ffilm FOCUS Wales yn 2025, gan ddod â neges Yr Wyddfa Ddi-Blastig i gynulleidfaoedd ehangach yn y cymunedau awyr agored a chelfyddydol. Drwy gynnwys arwyr lleol go iawn, o fyfyrwyr yn eu harddegau i dechnegwyr mynediad rhaff, helpodd y ffilm i ysbrydoli hyd yn oed mwy o bobl i fyfyrir ar eu heffaith ar natur a sut y gallant fod yn rhan o'r ateb.

YMGYRCHOEDD CYFATHREBU AC YMWHYBYDDIAETH

Roedden ni'n gwybod, er mwyn newid ymddygiad a diwylliant go iawn, bod yn rhaid i ni gipio dychymyg y cyhoedd. Drwy gydol y prosiect, fe wnaethon ni gynnal ymgyrchoedd cyfathrebu creadigol i godi ymwybyddiaeth am broblemau sbwriel mewn ffyrdd deniadol ac annisgwyl.

YMGYRCH FFANTASI MABINOGION

Cafodd un ymgyrch nodedig yn haf 2023 ysbrydoliaeth o fytholeg Cymru i gyfleu neges amgylcheddol fodern. Fe wnaethon ni gydweithio â nifer o ddylanwadrwyd cyfryngau cymdeithasol antur awyr agored i greu **ymgyrch gwybodaeth gyhoeddus 20 wythnos o hyd** gyda'i thema yn seiliedig ar y **Mabinogion**, casgliad o chwedlau gwerin hynafol Cymru. Y syniad oedd manteisio ar gariad y cyhoedd at epigau ffantasi (tebyg i *Game of Thrones* neu *House of the Dragon*) a rhoi tro chwedlonol i'n neges sbwriel a fyddai'n heolio sylw.

Roedd gan Ymgyrch Sbwriel y Mabinogion bedwar cymhelliant allweddol

1. **Cyrraedd cynulleidfaoedd newydd:** Drwy ddefnyddio dylanwadrwyd gyda chyfanswm o **85,000** o ddilynwyr brwdfrydig awyr agored, ein nod oedd cael o leiaf **600,000 o argraffiadau** ar y cyfryngau cymdeithasol. Estynnodd hyn ein cyrhaeddiad ymhell y tu hwnt i sianeli arferol y Parc Cenedlaethol.

2. **Syrffio'r don ffantasi:** Fe wnaethon ni lansio yn unol â thueddiadau poblogaidd y cyfryngau ffantasi, gan obeithio y byddai'r delweddaeth gyfriniol yn atseinio'n ddiwylliannol ac yn sefyll allan yn niweddariadau newyddion pobl ar y cyfryngau cymdeithasol.

3. **Creu cynnwys cofiadwy:** Buddsoddon ni mewn delweddau o ansawdd uchel – lluniau dramatig, fideos sinematig byr, a hyd yn oed cyfres o gerddoriaeth wreiddiol – pob un yn seiliedig ar thema chwedlau, er mwyn sicrhau bod yr ymgyrch yn ddeniadol ac yn hawdd ei rhannu.

4. **Dathlu diwylliant lleol:** Drwy blethu mytholeg a threftadaeth leol i mewn, fe wnaethon ni ychwanegu dyfnder a gwerth addysgol, gan ddangos bod gofalu am y mynydd yn rhan o'n stori ddiwylliannol.

Dechreuodd yr ymgyrch ym mis Mehefin 2023 a pharhaodd drwy gydol yr haf. Cynhyrchwyd amrywiaeth o gynnwys gennym: ffotograffau tirwedd epig gyda negeseuon gwrth-sbwriel, riliau fideo a ffilmiau byrion YouTube yn darlunio tywysogion, tywysogesau, a chymeriadau mytholegol eraill yn 'brwydro' yn erbyn pla sbwriel modern. Aethom â'r cynnwys hwn ar y daith hyd yn oed - yng Ngŵyl yr Eisteddol Genedlaethol ym Moduan a Sioe Sir Harlech, gosodwyd bwth lluniau sgrin werdd lle gallai mynychwyr yr ŵyl wisgo propiau a gosod eu hunain yn ein golygfeydd ffantasi, gan greu delweddau y gellir eu rhannu ar unwaith gyda negeseuon Yr Wyddfa Ddi-Blastig.

Cyrhaeddodd yr ymgyrch tua **410,000 o argraffiadau digidol** (ychydig yn is na'n targed uchelgeisiol), ac yn bwysicach fyth fe ysgogodd sgysiau. Cawsom adborth cadarnhaol nid yn unig gan y cyhoedd ond gan sefydliadau fel Croeso Cymru a Pharciau Cenedlaethol y DU, a gymeradwyodd y dull gweithredu ffres hwn. Ac yn arbennig, gwnaethom hyn i gyd heb **wario £0 ar ffioedd dylanwadwyr** - roedd y dylanwadwyr yn hapus i gymryd rhan oherwydd bod yr achos a'r cynnwys yn gymhellol.

PROSIECT BANANACAM

Weithiau, gall ychydig o hiwmor gyfleu neges. Ym mis Gorffennaf 2023, fe wnaethon ni lansio'r **Bananacam**, arbrawf hynod i herio'r gamsyniad cyffredin nad yw gwastraff bioddiraddadwy (fel croen banana) yn sbwriel mewn gwirionedd. Croen banana yw'r **5ed eitem sbwriel a geir fwyaf** ar Yr Wyddfa - mae llawer o gerddwyr yn meddwl bod taflu croen banana yn ddiniwed, gan dybio "y bydd yn bioddiraddio." Fodd bynnag, yn amgylchedd oer, basteria-isel y mynydd, gall gwastraff organig barhau i fodoli am amser syfrdanol o hir, ac mae'n edrych yn hyll yn y cyfamser.

Wedi'n hysbrydoli gan yr arweinydd mynydd lleol Mike Raine (a oedd wedi bod yn profi'n anffurfiol pa mor hir y mae sbwriel fel croen a chroen oren yn para yn yr ucheldiroedd), fe wnaethon ni sefydlu camera a oedd yn darlledun fyw a oedd yn ffocysu ar un croen banana ar gopa'r Wyddfa. Ffrydiodd y "**Bananacam**" hwn ddelweddau dros gyfnodau o amser i wefan fel y gallai pobl weld o ddydd i ddydd beth oedd yn digwydd i'r croen.

Denodd prosiect Bananacam sylw'r cyfryngau cenedlaethol yn gyflym. Aeth gohebwy'r BBC ac ITV i fyny i'r copa i ffilmio darnau ar gyfer y newyddion gyda'r nos, gan gyfweld â'n tîm ynglŷn â pham ar y ddaear roedden ni'n darlledu croen banana'n fyw. Ar-lein, sbardunodd y Bananacam ddadl fywiog: cafodd rhai pobl sioc o glywed pa mor hir y gall croen oroesi heb bydru, ac fe ddechreuon ni **gystadleuaeth**, ar y cyfryngau cymdeithasol ac ym mhencadlys y Parc Cenedlaethol, lle roedd gamblwyr gobeithiol yn betio am faint o ddyddiau y byddai'r croen yn para. (Yn anffodus - parhaodd tywydd garw'r mynydd yn hirach na'n dyfais gyntaf - ildiodd y camera i wynt a glaw tra roedd y croen yno o hyd, gan brofi'r pwynt roeddem am ei wneud mewn ffordd!). Cafodd y darn olaf o groen banana ei chwythu i ffwrdd yn ystod Storm Lilian, **402 diwrnod** ar ôl iddo gael ei daflu i sylw cymaint o bobl yn wreiddiol.

Yn ôl y niferoedd, roedd y Bananacam yn llwyddiant: sicrhodd sylw'r BBC **dros 100,000 o ymweliadau** â'r croen a denodd dwsinau o benawdau cenedlaethol, a hynny i gyd ar gyllideb gymedrol o **£600** ar gyfer gosod y camera pwrpasol.

YMGYRCH AROLWG COM-B

Yn 2024, lansiwyd menter gyfathrebu ddilynol a oedd yn cysylltu'n uniongyrchol â'n hymchwyl ymddygiadol. Creom **ymgyrch posteri digidol ac allan-o'r-cartref** a gyflwynodd gwestiynau i'r cyhoedd oedd yn procio'r meddwl, yn deillio o'r model COM-B a'r sgriptiau yr oedd ein myfyrwyr Prifysgol Bangor wedi'u creu. Roedd y posteri hyn – a arddangoswyd yn ein canolfannau ymwelwyr ac ar y cyfryngau cymdeithasol – yn cynnwys lluniau llonydd trawiadol a ffotograffiaeth drôn o'r Wyddfa wedi'u gorchuddio â chwestiynau gan ddefnyddio technegau cyfweld ysgogol. Roedd enghreifftiau'n cynnwys awgrymiadau fel: “Beth yw'r un peth allech chi ei wneud i helpu i amddiffyn y mynydd hwn?” neu “Pwy sy'n eich ysbrydoli i beidio â gadael unrhyw olion?”

Y nod oedd cael pobl i feddwl yn fewnol am eu rôl wrth amddiffyn y mynydd ac atgyfnerthu'r syniad o ymdrech ar y cyd. Fe wnaethon ni annog pobl i ysgrifennu neu wneud sylwadau gyda'u hatebion. Cawsom **47 o ymatebion meddylgar**. Y themâu cyffredin a ddaeth i'r amlwg o atebion y cyhoedd oedd *cyfrifoldeb personol*, *moeseg* “*peidio â gadael unrhyw olion*”, a theimlo eu bod yn “*rhan o rywbeth mwy*” pan fydd pawb yn gwneud eu rhan.

Cynigiodd yr Athro John Parkinson y geiriau calonogol hyn ar ôl adolygu ymatebion yr arolwg:

“Nodau gwreiddiol Awdurdod y Parc oedd cael pobl i gymryd cyfrifoldeb personol ac i gymryd rhan mewn rôl stiwardiaeth – pobl yn gofalu am natur ac yn codi sbwriel pobl eraill pan fyddant yn ei weld. Mae'r ymatebion yn cyd-fynd yn dda â hyn, sy'n galonogol iawn ac yn gefnogol i effaith ehangach eich gwaith. Mae'n bendant yn sylfaen werth adeiladu arni.

Mae sawl ymateb yn sôn am y ‘darlun ehangach’ neu fod yn ‘rhan o rywbeth mwy’. Mae cyfle yma: nid yn unig cael unigolion i gymryd cyfrifoldeb, ond meithrin ymdeimlad o gysylltedd – **gyda'i gilydd** (gweithio gyda'n gilydd fel cymuned o ymwelwyr) a **chyda natur** (amddiffyn a chefnogi'r amgylchedd rydyn ni i gyd yn ei drysori).

Er bod yr ymgyrch arolwg yn fach o ran maint, cadarnhaodd fod ein negeseuon yn taro'r nodiadau cywir gyda'r rhai a gyrhaeddodd. Roedd pobl yn mewnoli'r alwad i ofalu am Yr Wyddfa ac yn gweld eu hunain fel rhan o ymdrech gymunedol, sef yn union y newid meddylfryd yr oeddem yn gobeithio ei gyflawni.

ALLGYMORTH A'R CYFRYNGAU YCHWANEGOL

Y tu hwnt i'r ymgyrchoedd mawr uchod, cynhaliodd prosiect Yr Wyddfa Ddi-Blastig bresenoldeb gweithredol yn y cyfryngau lleol a chenedlaethol drwy gydol y ddwy flynedd. Gweithredodd ein straeon mwy synhwyrol – fel y Bananacam, digwyddiad Glanhau Mawr Yr Wyddfa, a'r uwchgynhadledd ieuenctid – fel bachynnau i gael sylw yn y wasg, a oedd yn ei dro yn addysgu cynulleidfau ehangach am lygredd plastig untro. Helpodd **y naratifau hyn a ddenodd sylw yn y penawdau** ni i gyrraedd pobl nad ydynt efallai'n dilyn sianeli'r Parc Cenedlaethol na negeseuon amgylcheddol nodweddiadol. O allfeydd newyddion lleol Cymru i gyhoeddiadau a theledu ledled y DU, cafodd gweithgareddau'r prosiect sylw eang, gan helpu i gynyddu'r ddeialog hollbwysig am blastigau untro a sbwriel.

CANLYNIADAU'R PROSIECT

Statws Di-blastig: Heriau a Gwersi

Mae gennym y data canlynol wedi'i gofnodi ar gyfer y pedair blynedd diwethaf

2022

53 O BATROLAU

CYFANSWM O **840** O ORIAU GWIRFODDOLI

288.5 BAG O SBWRIEL (135.5 OHONYNT YN WASTRAFF AILGYLCHADWY)

568 KG WEDI'I GASGLU

10.71 KG FESUL PATRÔL/0.67 KG FESUL AWR GWIRFODDOLWR

2023

49 O BATROLAU

CYFANSWM O **1158** O ORIAU GWIRFODDOLI

336.5 BAG O SBWRIEL (139 OHONYNT YN WASTRAFF AILGYLCHADWY)

639 KG WEDI'I GASGLU

13.04 KG FESUL PATRÔL/0.55 KG FESUL AWR GWIRFODDOLWR

2024

287 O BATROLAU

CYFANSWM O **5631** O ORIAU GWIRFODDOLI

878 O FAGIAU SBWRIEL (177 OHONYNT YN WASTRAFF AILGYLCHADWY)

1606 KG WEDI'I GASGLU

5.59 KG FESUL PATRÔL/0.285 KG FESUL AWR GWIRFODDOLI

2025

294 O BATROLAU

CYFANSWM O **3982** O ORIAU GWIRFODDOLI

1094 O FAGIAU SBWRIEL (154 OHONYNT YN WASTRAFF AILGYLCHADWY)

1535 KG WEDI'I GASGLU

5.22 KG FESUL PATRÔL/0.38 KG FESUL AWR GWIRFODDOLWR

Er gwaethaf ein holl ymdrechion, **ni lwyddodd Yr Wyddfa i gyflawni statws “di-blastig” yn llawn erbyn diwedd y cynllun peilot.** Rhaid inni gydnabod bod maint y broblem sbwriel yn fwy na’n hamcangyfrifon cychwynnol, a bod y newid meddylfryd ar y cyd sydd ei angen i ddileu gweddillion y tu hwnt i’n cyrraedd. Yn gynnar, sylweddolion ni fod ein mesuriadau sylfaenol o chwith – roedd faint o sbwriel ar y mynydd tua teirgwaith yr a gofnodwyd yn swyddogol o’r blaen. Dysgodd hyn wers bwysig inni: dylen ni fod wedi sefydlu system gasglu a monitro data safonol ar ddechrau’r prosiect (yn hytrach na blwyddyn i mewn iddo). Gyda data sylfaenol gwell, gallem fod wedi gosod targedau mwy realistig ac olrhain cynnydd yn fwy trylwyr. Wrth symud ymlaen, bydd monitro cyson yn hanfodol i fesur effaith ymyriadau ac addasu strategaethau yn unol â hynny.

Gwnaeth sawl ffactor y nod o fod yn ddi-blastig yn heriol. Roedd **cyrraedd ymwelwyr** yn un broblem: hyd yn oed gyda chyfathrebu aml-sianel, ni allem gyrraedd pawb. Mae cannoedd o filoedd o bobl yn ymweld â’r Wyddfa yn flynyddol, ac ni ddaeth pawb ar draws ein hymgyrchoedd na’n negeseuon. Roedd rhai a glywodd ein cyngor yn dal i gyfrannu at sbwriel yn anfwriadol. Chwaraeodd natur ddynol ran - er enghraifft, gallai cerddwyr gynllunio i gario eu holl fwyd a dŵr eu hunain, ond ar ôl dringfa galed efallai y byddent yn wael o ran gallu **“rhagweld yn effeithiol”** ac, unwaith y byddant wedi blino

neu’n llwglyd, yn ildio i brynu eitem wedi’i becynnu untro yng nghaffi’r copa (sy’n aelod o Gynllun Busnes Yr Wyddfa Ddi-Blastig, ond heb eto gyflawni statws Llydaw - sef Efydd). Mewn geiriau eraill, gall bwriadau da fethu yn y fan a’r lle.

O ogwydd busnes, cawsom gyfranogiad brwdfrydig gan lawer o fusnesau lleol annibynnol, ond **mae cyfyngiadau’r gadwyn gyflenwi** yn parhau i fodoli. Mae’r busnesau hynny’n dal i gael trafferth i ddod o hyd i rai cynhyrchion heb blastig, ac roedd masnachfreintiau neu siopau cadwyn yn yr ardal sydd â digon o adnoddau (sy’n gwasanaethu llawer o’n hymwelwyr) y tu allan i gwmpas yr hyn y gallai ein tîm bach ddylanwadu arno yn ystod y cynllun peilot. Tynnodd hyn sylw at y ffaith y gall dull hyper-leol, er ei fod yn effeithiol ar gyfer adeiladu cymunedau, gyfyngu ar ddylanwad ar fanwerthwyr ar lefel genedlaethol. Bydd angen newidiadau polisi ehangach a chefnogaeth gorfforaethol i gael gwared ar blastigau untro o ddarpariaethau cerdded poblogaidd (fel diodydd a byrbrydau) a werthir ym mhobman. Drafftaiwyd llythyr agored at ddosbarthwyr rhanbarthol gyda sawl llofnodwr lleol i fynd i’r afael â rhai o’r pryderon hyn.

Mae hefyd yn werth nodi y gall **ffactorau amgylcheddol a chymdeithasol** effeithio ar ganlyniadau sbwriel mewn ffyrdd cymhleth. Mae tywydd, patrymau twristiaeth tymhorol,

a hyd yn oed arwyddion cynnil fel glendid ardal (meddylwch am y Ddamcaniaeth Ffenestri Wedi Torri) yn dylanwadu ar ymddygiad taflu sbwriel. Gwelsom, er enghraifft, fod tywydd heulog cynnes yn dod nid yn unig â mwy o ymwelwyr ond gwahanol fathau o weithgareddau (picnics, nofio gwyllt) sy’n tueddu i gynhyrchu mwy o sbwriel. Gall stormydd guddio sbwriel trwy ei fflysio i gorneli rhyfedd, gan gymhlethu ein data. Mae hyn i gyd yn golygu ei bod hi’n anodd priodoli newidiadau mewn sbwriel yn uniongyrchol i’n hymyriadau ni yn unig - ac mae’n atgyfnerthu y bydd cadw’r mynydd yn lân yn gofyn am ymdrech ac addasu parhaus, nid ateb untro.

I grynhoi, **mae’r mynydd di-blastig yn parhau i fod yn nod uchelgeisiol yn hytrach na realiti cyfredol.** Nid yw’r Wyddfa wedi cael gwared ar wastraff plastig untro eto. Fodd bynnag, mae gennym ddealltwriaeth llawer dyfnach o’r broblem erbyn hyn, a phecyn cymorth o ddulliau sydd wedi’u profi i weithio ar raddfa fach. Mae’r heriau a wynebwyd gennym wedi cryfhau ein hargyhoeddiad mai brwydr sy’n werth ei pharhau yw hon, gyda hyd yn oed mwy o randdeiliaid yn cymryd rhan.

CYFLAWNIADAU ALLWEDDOL

Er gwaethaf y rhwystrau, gwnaeth prosiect Yr Wyddfa Ddi-Blastig **gynnydd** ar sawl agwedd. Dyma rai o'r cyflawniadau mwyaf arwyddocaol o'r peilot 2022–2024:

- **Ymwybyddiaeth y Cyhoedd:** Erbyn 2024, roedd tua **19%** o holl ymwelwyr â'r Wyddfa yn ymwybodol o fenter Yr Wyddfa Ddi-Blastig – mae hynny'n golygu dros **100,000 o bobl** bob blwyddyn a gariodd wybodaeth ein hymgyrch gyda nhw i fyny'r mynydd. Yr ymwybyddiaeth eang hon yw'r cam cyntaf wrth newid ymddygiadau hirdymor.
- **Rhwydwaith Busnes:** Fe wnaethon ni adeiladu rhwydwaith cynyddol o fusnesau lleol sy'n awyddus i leihau plastigau untro a hyrwyddo arferion economi gylchol. Drwy ein harchwiliadau a'n gwaith dilynol, gwellodd y busnesau hyn eu harferion gwastraff, fe aethant ati i addasu eu harferion caffael i gynhyrchion mwy gwyrdd, ac fe wnaethant addysgu eu cwsmeriaid yn weithredol. Wrth wneud hynny, maent wedi dod yn gynghreiriaid parhaol ac maen nhw'n lledaenu'r neges ddi-blastig yn y gymuned.
- **Grymuso leuenctid:** Fe wnaethon ni ddarparu llwyfan i gannoedd o bobl ifanc yng Ngogledd Cymru i amddiffyn eu mynydd annwyl yn weithredol. O ymgysylltu yn yr ystafell ddosbarth i uwchgynhadledd COPA1, nid yn unig y cafodd pobl ifanc eu haddysgu ond fe'u grymuswyd hefyd i gyfrannu at atebion.

Mae'r tri syniad a gynhyrchwyd gan bobl ifanc a dreialwyd gennym yn 2025 (diolch i enillwyr COPA1) yn etifeddiaeth a fydd yn ysbrydoli hyd yn oed mwy o arloesedd yn y blynyddoedd i ddod.

- **Adrodd Straeon Arloesol:** Fe wnaethon ni gipio dychymyg y cyhoedd gyda straeon deniadol y gellir eu rhannu. Trodd prosiectau creadigol fel y **Bananacam** fater penodol (sbwriel bioddiraddadwy) yn newyddion cenedlaethol, gan addysgu cynulleidfau eang mewn ffordd hwyliog. Yn yr un modd, daeth naws chwedlonol ymgyrch y Mabinogion â chyfoeth diwylliannol i neges amgylcheddol, gan ymgysylltu â phobl na fyddent efallai'n ymateb i "sgwrs amgylcheddol" nodweddiadol.
- **Llwyddiant Newid Ymddygiad:** Efallai'r hyn sydd fwyaf calonogol yw'r dystiolaeth y *gall* yr ymyriadau cywir leihau sbwriel yn sylweddol mewn amser real. Gan ddefnyddio fframwaith ymddygiad COM-B ac ymgysylltu wyneb yn wyneb, gwelsom ostyngiad nodedig mewn sbwriel ar y llwybrau lle gwnaethom brofi'r dulliau hyn. Profodd rhyngweithio wyneb yn wyneb – boed gan staff, gwirfoddolwyr, neu hyd yn oed cyd-gerddwyr – i fod yn arf pwerus wrth ddylanwadu ar ymddygiad ymwelwyr tuag at stiwardiaeth.

Mae'r cyflawniadau hyn yn rhoi sylfaen gref inni adeiladu arni. Maent yn dangos, er bod gwneud mynydd yn ddi-blastig yn gymhleth, fod y gymuned ac ymwelwyr yn barod i newid os ydynt yn cael y gefnogaeth a'r ysbrydoliaeth gywir.

CAMAU NESAF

Nid diwedd uchelgais Yr Wyddfa Ddi-blastig yw casgliad y peilot. Yn seiliedig ar y camau cadarnhaol a wnaed a'r gwersi a ddysgwyd, **rydym yn bwriadu parhau â'r gwaith hwn a'i ehangu**. Dyma'r camau allweddol nesaf y byddwn yn eu dilyn:

- **Parhau ac Ehangu'r Cynllun Busnes:** Byddwn yn cadw'r Cynllun Busnes Di-blastig i redeg o dan arweiniad Awdurdod y Parc, gyda'r nod o ddenu mwy o fusnesau i ymuno. Mae diddordeb mewn ei esblygu'n Gynllun Busnes **Eryri Di-blastig** ar gyfer cyrhaeddiad daearyddol ehangach. Byddwn hefyd yn ystyried datblygu fframweithiau archwilio newydd ar gyfer sectorau nad ydym wedi'u cynnwys eto. Yn hollbwysig, bydd cyfranogiad yn parhau i fod yn rhad ac am ddim, a byddwn yn cyflwyno offeryn hunanasesu ar-lein fel y gall busnesau sy'n dychwelyd adnewyddu eu statws yn hawdd ac olrhain eu gwelliant dros amser.
- **Cydweithio Academiaidd Parhaus:** Bydd yr Athro John Parkinson yn parhau i weithio gyda ni fel Ymgynghorydd Gwyddor Ymddygiad Gwirfoddol. Gyda'i gymorth, rydym eisoes yn archwilio partneriaeth newydd gydag adran Seicoleg Chwaraeon Prifysgol Bangor i ymchwilio i ymddygiad sbwriel mewn perthynas â chwaraeon antur awyr agored. Rydym yn bwriadu cynnal ymchwil pellach a rhaglenni peilot i brofi atebion arloesol - boed hynny'n strategaethau arwyddion newydd, ymyriadau technoleg, neu raglenni addysgol - i gyd yn seiliedig ar dystiolaeth. Bydd cryfhau ein dulliau casglu a dadansoddi data yn rhan o hyn, fel y gallwn fesur effaith yn well wrth symud ymlaen.
- **Cynyddu Cynlluniau Peilot Llwyddiannus:** Mae'r cynllun peilot cael gwared ar finiau wedi dangos addewid, felly byddwn yn ehangu'r dull hwn yn ofalus. Y cam nesaf yw **cael gwared ar finiau mewn ardal risg uwch** (er enghraifft, man cychwyn llwybr prysurach neu fan picnic) a monitro'r canlyniadau'n agos. Os bydd yn llwyddo heb achosi problemau, gallai baratoi'r ffordd ar gyfer polisi parhaol "cario i mewn, cario allan" ar draws yr ardal, ynghyd â negeseuon cyson. Ar yr un pryd, byddwn yn cadw llygad ar y safleoedd sydd eisoes heb finiau i sicrhau eu bod yn aros yn lân dros amser neu'n ymyrryd os na fyddant.

- Lansio Plafform Ymgysylltu Twristiaeth Gynaliadwy:**
 Diolch i gyllid ariannu newydd, rydym yn datblygu **Plafform Twristiaeth Gynaliadwy** – yn y bôn ap a rhaglen i annog ymwelwyr i gymryd rhan mewn gweithgareddau stiwardiaeth amgylcheddol a diwylliannol yn gyfnewid am ostyngiadau neu brofiadau arbennig. Mae'n debyg y bydd casglu sbwriel yn nodwedd ganolog o'r ap hwn, gan droi ymdrechion glanhau yn fath o gêm neu her i ymwelwyr. Er enghraifft, gallai ymwelwyr ennill pwyntiau neu wobrau am bob bag o sbwriel y maent yn nodi / adrodd eu bod wedi'i gasglu. Bydd y plafform hwn nid yn unig yn cymell ymddygiad da ond hefyd yn addysgu defnyddwyr am y parc (trwy gynnwys ar ecoleg, diwylliant lleol, ac ati), a thrwy hynny'n dyfnhau eu cysylltiad a'u synnwyr o gyfrifoldeb.
- Ail-lunio'r Naratif – "Llygredd Untro":** Yn unol ag arweinwyr meddwl fel Trash Free Trails, rydym yn bwriadu symud oddi wrth ddefnyddio'r gair "sbwriel" a defnyddio'r term **"llygredd untro" yn lle hynny**. Mae'r newid iaith hwn yn gynnwys ond yn bwysig. Mae'n pwysleisio nad sbwriel anhardd yn unig yw'r broblem ond effaith ehangach eitemau tafladwy, untro ar ecosystemau. Drwy siarad am "lygredd," rydym yn gobeithio y bydd pobl yn deall bod yr hyn maen nhw'n ei adael (hyd yn oed os mai dim ond potel neu ddeunydd lapio ydyw) yn cael effeithiau gwirioneddol, niweidiol ar fywyd gwyllt a chynefinoedd, ac nad llanast yn unig yw hyn i rywun ei lanhau. Byddwn yn integreiddio'r derminoleg hon a'r esboniad llawnach o'i hystyr yn ein deunyddiau addysgol, arwyddion a chyfathrebiadau. Mae'r canfyddiadau microplastigion diweddar ar gopa'r Wyddfa yn tanlinellu'r pwynt hwn: mae gronynnau bach o sbwriel wedi'i ddadelfennu yn llygru'r mynydd i gyd.

- **Ehangu'r Seilwaith Ail-lenwi:** Yn olaf, byddwn yn parhau i wella cyfleusterau sy'n galluogi ymwelwyr i osgoi plastigau untro yn y lle cyntaf. Rydym yn bwriadu gosod mwy o **orsafoedd ail-lenwi dŵr** (rydym yn archwilio opsiynau yn Hafod Eryri, canolfan ymwelwyr y copa, yn benodol). Byddwn yn paru'r rhain gydag arwyddion amlwg a mapiau sy'n seiliedig ar apiau fel bod pawb yn gwybod ble gallant gael dŵr yfed diogel, am ddim. Mae ein harolygon yn dangos bod **97% o ddefnyddwyr mynyddoedd yn fodlon dod â photel y gellir ei hailddefnyddio os ydynt yn gwybod bod yna le ail-lenwi cyfleus** - felly rydym am ei gwneud mor gyfleus â phosibl. Drwy sicrhau bod gan bobl fynediad hawdd at ddŵr ac efallai hanfodion eraill heb ddeunydd pacio, rydym yn dileu un rheswm arall pam y gallai rhywun droi at brynu eitem blastig tafladwy yn ystod eu hymweliad.
- Sbardunodd **llwyddiant COPA1** y syniad o gael **COPA2**, a gynlluniwyd ar gyfer 2026, a fydd yn canolbwyntio ar themâu newydd (dros dro "Coedwigoedd Glaw Celtaidd a'r Awyr Dywyll"). Rydym yn bwriadu parhau â'r model o gystadlaethau ieuencid sy'n arwain at ddigwyddiad uwchgynhadledd, gan sicrhau bod gan bob cylch o fyfyrwyr gyfle i gymryd rhan wrth lunio dyfodol y Parc.

I gloi, mae'r Wyddfa Ddi-Blastig wedi sefydlu sylfaen gadarn ar gyfer newid hirdymor yn y ffordd y caiff gwastraff ei reoli ar y mynydd. Mae Awdurdod Parc Cenedlaethol Eryri, ochr yn ochr â'i bartneriaid a rhanddeiliaid cymunedol, yn parhau i fod wedi ymrwymo i ddatblygu'r gwaith hwn. Mae'r peilot wedi dangos gwerth ymyriadau sy'n seiliedig ar dystiolaeth, cydweithio â rhanddeiliaid, ac ymgysylltu cymunedol. Gan adeiladu ar y mewnwediadau a gafwyd, bydd ein ffocws nawr yn symud i gynyddu graddfa mentrau profedig a gwreiddio strategaethau lleihau plastig ar draws y parc. Bydd hon yn ymdrech barhaus gyda'r nod o gyflawni gostyngiad mesuradwy mewn llygredd plastig untro ar draws Yr Wyddfa a thu hwnt.

